

TIETEEN JA HALLINNON ARKIPÄIVÄÄ

Hallinnontutkija Amerikassa: opasteeksi ja ojennukseksi

1. Onko Amerikka vielä kultamaa

Yhdysvaltojen merkitys ja veto-voima on viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana yleensä heikentynyt. Ensin Vietnamin sota herätti yleismaailmallista vieroksentaa. Sitten Yhdysvaltojen taloudellinen kehitys hidastui lukuisten muiden läntisten teollisuusmaiden kehityksen jatkuessa lopulta jokseenkin ennallaan. Samaa tietä meni tuntuva osa Yhdysvaltain johtotasemaa länsimaissa. Nykyisin ollaan siirtymässä kolminapaiseen maailmaan: yhdentynyt Länsi-Eurooppa, Japani ja Itä-Aasian uudet taloudelliset »tiikerit» sekä Yhdysvallat, jonka itärannikko katselee Eurooppaan ja länsirannikko Itä-Aasiaan. Välissä on sosialistinen maailma, joka osoittaa monia rapautumisen merkkejä mutta myös uuden etsintää.

Yhdysvallat saattaa edelleen väikkyä monien hallinnontutkijoiden mielessä kultamaana, josta on saatavissa oppia jonka avulla tutkimusta voisi menestyksellisesti harjoittaa. Valitettavastikin hallinnontutkijoiden nykypolvi käyttää vieraana kielenään pääasiassa englantia, miltä kannalta Yhdysvallat on myös perusteltu valinta.

Asiaperusteisiin valintakriteereihin kuuluu, että Yhdysvalloissa on monen hallinnontutkijan tutkimusala kenties parhaiten edustettuna. Tosin laajassa maassa tutkimuskin hajautuu laajalle, ja saman vierailun aikana ei kenties ole mahdollista perehtyä kuin yhden tai muutaman yliopiston antiin. Yhdysvaltain laaja yliopisto- ja korkeakouluverkko tarjoaa joka tapauksessa valinnanvaraa myös maahan hakeuduttaessa ja kenties myös mahdollisuuksia oppia tyystin uutta.

Ellei hallinnontutkija halua tai pääse Ivy Leaguen kunnianarvoisiin laitoksiin itärannikolle kuten Harvardiin, Yaleen tai Princetoniin, myös länsirannikolla on muutamia vastaavantasoisia yksityisiä yliopistoja. Osavaltioilla on myös yliopistoja, joista monien ei tarvitse hävetä eces Ivy Leaguen rinnalla. Kenties hallinnontutkija pääsee suorastaan valitsemaan itärannikon suurkaupunkien ja metsien,

länsirannikon rantojen ja vuorten ja keskilännen suurten virtojen ja tasankojen välillä.

Hallinnontutkijan preferensseistä riippuu, millaisessa laitoksessa hän ensisijaisesti haluaa tutkimustaan harjoittaa. Hän saattaa toivoa voivansa työskennellä kauppakorkeakoulussa, sosiologisessa tiedekunnassa, erityisessä julkishallinnolle omistautuvassa korkeakoulussa, aiheelle public policy omistetussa koulussa, taloustieteellisessä tiedekunnassa, juridiikkaa tutkivassa laitoksessa tai politiikan tutkimuksen laitoksella jonka intresseihin kuuluu myös hallinnon tutkimus.

Maallisimpiin valintakriteereihin kuuluu mahdollisuus ylipäätään päästä sisään tiettyyn laitokseen. Maineeltaan parhaisiin laitoksiin on pitkät jonot, jota on ainakin tyystin tuntemattoman vaikea ohittaa. Monet maineikkaimmista amerikkalaisista yliopistoista ja korkeakouluista ovat yksityisiä yrityksiä, joille ei taloudellinen kannattavuuskaan ole vierasta. Vierailva tutkija aiheuttaa kustannuksia, joita vastaan saatetaan toivoa saatavan hyötyjä. Varsinkaan taloudellista tukea työskentelymaasta saattaa olla tarua toivoa.

2. Kuka hallinnontutkija Amerikkaan

Sen lisäksi että eri ulkomaiset oleskelukohteet yleensä ja amerikkalaiset kohteet erityisesti soveltuvat eri tavoin eri hallinnontutkijoille, myös eri hallinnontutkimuksen aiheet poikkeavat toisistaan. Kaikkia niistä ei voi yhtä hedelmällisesti harjoittaa juuri Suomen tai ainakaan Pohjoismaiden ulkopuolella.

Mitä enemmän hallinnontutkija on sidoksissa Suomen erityiseen hallintojärjestelmään, sen kieleen, käsitteisiin ja historiaan sekä sitä koskevaan oikeudelliseen sääntelyyn, sitä vaikeampaa hänen on saada täyttä hyötyä ulkomaisesta oleskelusta. Jos hänen tutkimuksellaan on sen sijaan kansainvälisesti vertaileva luonne tai jos hän tutkii muiden maiden hallintoa jo-

ko poikkileikkauksin tai historiallisesti, ulkomaisesta oleskelusta saatava odotettu hyöty on suurempi.

Yrityksen hallinnon tutkijoilla ei liene suurempia vaikeuksia käyttää hyväksi missä päin maailmaa tahansa harjoitettua alansa tutkimusta, kunhan talousjärjestelmä on suurin piirtein sama. Julkishallinnon tutkimuksessa yleensä ja sen itsenäisillä erityisaloilla terveydenhuollon hallinnossa tai finanssialueella on puolestaan sekä kansalliseen järjestelmään sidoksissa olevia kysymyksiä että kysymyksiä jotka asetuvat vastatavaksi kaikkiallakin. Esimerkiksi finanssialueella julkisyhteisöjen budjetoinnin järjestelmät poikkeavat siinä määrin toisistaan, ettei suomalainen budjetoinnin tutkija kenties paljon hyödy Yhdysvaltain budjettijärjestelmien tutkimuksesta paitsi periaatteellisella ja käsitteellisellä teoreettisella tasolla sekä tutkimusteknisesti. Sen sijaan julkistalouden rahoituksen tutkija kohtaa välittömästikin relevantteja kysymyksiä perehtyessään verotukseen ja julkisyhteisöjen lainarahoitukseen ja niiden muuhun rahoitukseen sekä rahoituksen instrumentteihin.

Hallinnontutkijan soveltuvuus työskentelemään ulkomailloilla yleensä ja Yhdysvalloissa erityisesti riippuu myös hänen urakehityksensä vaiheesta. Varoja myöntäviä elimiä on ymmärrettävä, kun ne joutuvat tasapainottelemaan ainakin kolmen varojen kohdentamismallin välillä. Ensimmäinen on vain valikoitujen ja kokeneiden henkilöiden ulkomailloilla oleskelun tukeminen. Tietty aleneva rajahyöty varmaan tulee vastaan, jos tukel kohdistuu kovin voimakkaasti kovin harvoille, joskin myös laadultaan varmistettua ja kansainvälisesti näkyvää tutkimusta on tuettava. Toinen malli on pyrkiä laajalle mutta vastaavasti ohuemmalti jaettuun tukeen, joka kenties vielä jaetaan tasa-arvoa korostaen ajoittain kaikillekin tietyt minimikriteerit täyttävälle. Tällöin puolestaan tulostarkentia saattaa jäädä ontuvaksi, mutta eräät tuen saajat saatta-

vat toisaalta ilahduttavasti ylittää itsensä tutkimusvapaan koettaessa. Kolmas malli on myös tai ensisijassa nuorten tai muuten hallinnontutkijauransa alkuvaiheissa olevien henkilöiden tukemiseen. Mallin perusteluna on alan jälkikasvun turvaaminen.

3. Pyrkä ja noste tarpeen amerikanmatkalaiselle

Luonnosteltakoon mahdollista tyypillistä hallinnontutkijan ulkomaiseen oleskeluun johtanutta polkua. Tieteenharjoittaja on harjoittanut useiden vuosien ajan tietyn alan tutkimusta, alkanut kirjoittaa kansainvälisellä kielellä, julkaissut jotakin tuollakin kielellä ja tavannut ulkomaisia kollegoitaan konferensseissa. Kotimaassa hänellä on puolestaan kollegoita, jotka tuntevat tiettyjä ulkomaisia kollegoita soveltuville tuntuissa yliopistoissa Yhdysvalloissa. Tieteenharjoittaja joutuu tavallaan valitsemaan, painottaako hän ulkomaille hakeutuessaan yhteyksiään kollegoihin joihin hän on itse tutustunut vai kotimaisten kollegojensa yhteyksiä ulkomaisiin kollegoihin. Ei voi sanoa kumpi olisi varmasti toimivampi menettely. Keskimäärin edellinen menettely soveltunee vakiintuneemmille ja jälkimmäinen alkuvaiheessa oleville, mutta tuskin kukaan pystyy vaikeuksista suorastaan järjestämään ketään muuta sisään mihinkään amerikkalaiseen laitokseen ilman asianosaisen omaa aktiivisuutta.

Keskeinen proosallinen kysymys ennen matkallelähtöä on, mistä varoja olisi saatavissa ja minne siihenkin liittyen kannattaisi mennä. Amerikkalaiset hanat eivät enää suihkuta rahoitusta kuten vielä 1960-luvulla. Valintakilpailu on joka tapauksessa entistä kovempi, mutta toisaalta suomalaiset julkiset rahoituslähteet ovat paremmat kuin koskaan ennen. Parhaassa tapauksessa tieteenharjoittaja voi täydentää varttuneen tieteenharjoittajan tai Akatemian tutkijan apurahaansa sievoisella muulla apurahalla tai yhdistää apurahan ja kotimaisen osapalkan, jonka suuruus riippuu perhesuhteista ja vieläpä huollettavien määrästä.

Ulkomailla oleskelevan tieteenharjoittajan saatavissa oleva rahoitus saattaa monessa tapauksessa tuntua runsaalta, mutta hän saattaa lopulta tuskin päästä omilleen eli samaan tilanteeseen kuin jos olisi jäänyt Suomeen, sillä kahden työssä olevan perheestä saattaa

vain toinen ansaita tuloja ulkomaille olon aikana, ja vähintäänkin on kotimaisista taloudellisista sitoumuksista pääosin vastattava maasta poissa ollessakin. Kotimaisen kotinsa vuokrallakaan ei rikastumaan pääse. Lisäänsiomahdollisuuksiakaan tuskin on. Jokainen verovähennyismahdollisuus on sikikin käytettävä hyväksi.

Samanaikaisesti kun tieteenharjoittaja selvittelee oleskelunsa rahoitusta, hän harjoittanee kirjeenvaihtoa aikomaansa oleskelukohteeseen tai -kohteisiin, kenties koti- tai ulkomaistenkin tukijoidensa avustuksella. Tieteenharjoittaja saattaa olla ymmällään, olisiko valittava mahdollisimman arvovaltainen laitos vai laitos, jossa harjoitetaan oman erikoisalan tutkimusta tai jolla on muita tuntuja mutta arvovaltaisimmista laitoksista puuttuvia etuja. Luultavasti vain kaikkein tietämättömimmille kannattaa tosissaan neuvoa arvovaltaisimman laitoksen valintaa hintaan mihin hyvänsä. Hieman vähemmän naiivi neuvo on valita laitos jossa lukuisat erityisalajat ovat edustettuina jotta valinnanvara turvattaisiin.

Villille vaihtoehtoiselle suosittelee mieluummin Berkeleytä kuin Stanfordia ja mieluummin New York Cityä kuin keskiläntä. Lapsiperheitä ei mielellään neuvo amerikkalaisiin suurkaupunkeihin ainakaan keskusta-alueille eikä ainakaan kaikkia yhden hengen taloudessa asuvia pieniin yliopistokaupunkeihin. Yhden omaa alaa tutkivan henkilön varaankaan ei kannata oleskelua rakentaa. Ovathan amerikkalaiset yliopistoihmiset liikkuvaa väkeä. Entä jos ollessasi Arizonassa ajattelemasi auktoriteetti viettääkin koko vuoden Hampurissa tai Honoluluussa?

Vuosi on siinä mielessä lyhyt aika että aluksi hukkahtuu merkittävä osa yhdestä tai parista ensimmäisestä kuukaudesta asettautumiseen, ja loppuvaiheessa saattaa viimeinen kuukausi paljolti mennä lähtövalmisteluihin. Sitä paitsi aikaa kuluu esimerkiksi perheellisen asioiden hoitoon vaikeammissa olosuhteissa kuin kotimaassa. Lapset on pantava ja kenties päivittäin vietäväkin kouluun, ja lapset sairastavat kehitysvaiheilleen tyypillisiä lastentauteja. Aikaa menee myös tieteelliseen tai muuhun maahan tutustumiseen, mutta saaneekin mennä. Tuskin kenellekään voi suositella paneutumista pelkään tauottomaan työntekoon il-

man yhtään lepotaukoa, joiden aikana voi tutustua muuhunkin kuin mahdolliseen työhuoneeseen, yliopiston kirjastoon ja omaan vuokrahuoneeseen.

4. Tieteellisen vierastyöläisen elinolot

Ulkomaisissa oloissa yllättävän paljon aikaa menee paikalleen asettautumiseen, vaikka ei olisi-kaan ensimmäistä kertaa vastaavalla matkalla. Vaivoista välttyvät vain harvat poikkeushenkilöt, joiden puolesta on jo kaikki järjestetty. On opittava missä ja miten voi hoitaa asioitaan. Varsinkin Yhdysvalloissa on kartasta opeteltava sopivimmat ajoreitit aluksi jatkuvasti eksyenkin. Jonkinlaisen ajoneuvon tai mieluummin kahden eli sekä auton että polkupyörän hankinta on pian ajankohtaista. On myös asettauduttava asumaan ja sitä ennen hankittava asumus ja maksettava siitä kallis takuumaksu jota tuskin koskaan saa takaisin sekä tehtävä puhelin- ja kaasu-, vesi-, sähkö- ja jätehuoltosopimukset. Paikallinen ajokorttikin on Yhdysvalloissa suotava koska sen jälkeen ei enää passia tarvitse vilautella.

Samoin on ainakin hallitustenvälisen apurahan saajan ajoittain ilmoitauduttava tarvittaville valvontaviranomaisille. Vierailijan on myös yleensä tehtävä monia perushankintoja kipoista, kupeista ja lakanoista alkaen. Arvattavasti useimmat tulevat tuntemattomassa maassa aluksi maksaneiksi liikkua, kunnes vähitellen tottuvat tilanteeseen, mutta silloin on kalliit perushankinnat jo tehty. Ennen kotimaahan paluuta on puolestaan päästävä eroon tarpeettomista tavaroista vaikkapa järjestämällä amerikkalaisen instituution mukainen muuttohuutokauppa ja ja toimittava jotenkin kotimaahan nekin tavarat, jotka eivät matkalaukkuihin painorajoitusten sisällä mahdu.

Tieteenharjoittajan amerikkalaisen työskentelyolojen kirjo on laaja. Nuoremmanpuoleinen väitöskirjantekijä saattaa joutua asumaan opiskelijasolussa yhden tai useamman tuntemattoman kanssa. Perheellisen onneksi kohdalle voi osua perheasunto opiskelijakylässä. Kuitenkin siihen voi varautua, että joutuu oleskelemaan kalliilla hinnalla vuokratessa hyvinkin epätyytyttävässä huoneistossa, jossa esimerkiksi torakat ilakoivat

seinillä niin kuin ainakin Yhdysvaltain ja Neuvostoliiton kaltaisten suurvaltojen halvoissa huoneistoissa. Kenties ainoa kunnollinen työskentelypaikka on juuri kotona yliopistonkirjaston lisäksi.

Hallinnontutkimuksessa jo hyvinkin kannuksensa ansainneen tieteenharjoittajan ammattikuvaan kuuluu periaatteessa, että työskentelyrupeama ulkomailla merkitsee kiinteitä yhteistyösuhteita ulkomaisten kollegojen kanssa ja uusien tullaisten suhteiden syntymistä. Jokainen vierailija oppinee tuntemaan ainakin lukuisia uusia ihmisiä, mutta jokainen ei pystyne muodostamaan ainakaan aivan yhteisjulkaisujen tasolle ulottuvu yhteistyötä. Eri ihmiset ovat erilaisia, eri vierailukohteet ovat erilaisia ja eri tutkimusalat ovat erilaisia.

Vierailijan vierailustaan saaman hyödyn intensiteetin kannalta parasta on, jos vierailija voi olla jäsen kiinteästi yhdessä työskentelevää tutkimusryhmää. Löyhemmästäkin ryhmästä on tuntuva etuja vähintään sosiaalisessa ja emotionaalisessa mielessä, joskin tämäkin asettaa rajoja saatavien kokemusten alalle. Yleensä tieteenharjoittajan ei tule odottaa, että olot olisivat ainakaan aivan niin hyvät kuin omassa laitoksessa, jossa turvallisen työhuoneen lisäksi etuihin kuuluvat runsaat konttorivälineet ja -tarvikkeet sekä vapaa virkakirjeiden lähetysoikeus ja vapaa virkapuhelu-oikeus. Jos tieteenharjoittaja löytää itsensä ulkomaisessa laitoksessa työhuoneesta jota ei tarvitse jakaa kenenkään kanssa, jos pöydällä on talon puolesta mikrotietokone ja puhelin ja jos kopiointi ja kirjastossa asiointi ovat helposti mahdollisia, hän saa onnitella itseään.

5. Tieteellisen vierastyöläisen työ- ja tutkimusrooli

Ulkomailla oleskellessaan tieteenharjoittajalle tarjoutuu useita vaihtoehtoisia joskin osin myös toisiaan täydentäviä rooleja. Ensiksi tieteenharjoittaja voi olla ylhäisyys, joita ulkomaillakin tullaan kysymään syvintä tieteellistä totuutta. Tällaiset ajat lienevät suomalaisilla hallinnontutkijoilla vielä edessään. Jos jää odottamaan että kukaan tulee keskustelemaan, saattaa odottaa turhaan, sillä kilpailullisessa maassa on pantava itsensä näytteille. Toiseksi tieteenharjoittaja saattaa olla kollega, tutkimusryhmän jäsen tai muuten in-

tensiivisesti tiedeyhteisöön osallistuva. Monestakin syystä tällaisen tiimiroolin tuntevista olisi kysyntää sitten Suomessa, vaikka tiimin jäsenet sitten joutuisivatkin kommunikoidaan elektronisella postilla. Kilpailullisen maan piirteisiin kuuluu myös, ettei kukaan kädestä pitäen taluta kontaktien luo, vaan ne on omalla aktiivisuudella luotava.

Kolmanneksi tieteenharjoittaja saattaa olla yksilösuorittaja perinteisen tiedemies- tai -naismallin mukaisesti. Useimmat tieteenharjoittajat soveltavat tätä roolia ilmeisesti ainakin osan tutkijakaudesta ulkomailla. Rooli toteutunee ulkomailla oleskellessakin joskeinkin omalla painollaankin, koska tieteenharjoittajalla lienee aina vireillä hankkeita, jotka ovat syntyneet jo ennen ulkomaista oleskelyä ja jatkuvat vielä kenties oleskelun jälkeenkin, ellei hän ole kotimaasta poissa todella kauan. Neljänneksi tieteenharjoittaja voi vaihtaa omaksua myös eräänlaisista opiskelijan roolia. Minimaalisesti tämä merkitsee aktiivista osallistumista paikallisiin tieteellisiin konferensseihin ja muihin tilaisuuksiin ja aktiivista yhteydenpitoa kollegoihin jotka ovat tietyiltä osin tieteenharjoittajaa itseään edistyneempiä.

Pidemmälle vietyä itse toteutettua täydennyskoulutusta on omaehtoinen tai ohjaukseen perustuvakin perehtyminen teorioihin, tekniikoihin ja tutkimustapoihin, jotka ovat tieteenharjoittajalle uusia, ja voimakkaimmin opiskelijan rooliin tieteenharjoittaja astuu istuessaan kirjaimellisesti koulun penkille eli seurattessaan alansa kursseja. Kielipinnotkin saattavat olla tarpeen ja ovat varmasti joka tapauksessa hyödyksi. Miksi muuten Yhdysvalloissa tulisi opiskella vain englantia? Ja voihan niin sanottujen luonnollisten kielten asemasta tai ohella perehtyä tietokonekieliin.

Tieteellisen kehityksen luonne on yksittäisen, ulkomailla kuten Yhdysvalloissa vieraillevan tieteenharjoittajan kannalta disorientoituvuudessaan huolestuttavakin. Jos seuraa tieteellistä kehitystä kyllin kauan, esimerkiksi vähintään 15 vuotta, havaitsee, että ajankohtaisten aiheiden ja lähestymistapojen seuraanto noudattaa samantyyppistä sykliä kuin minkä tahansa muiden keksintöjen, Innovaatioiden ja muotien. Saksalaisen kieli-alueen yhteiskuntatutkimus oli

ajankohtaista vielä kun Jan-Magnus Jansson laati väitöskirjansa Hans Kelsenin valtioteoriasta, mutta tuo tutkimus oli amerikkalaisen tieteen ylivalvan jouduttua arvostelun kohteeksi jälleen päivänpolttavaa kun Juha Vartola väitteli Max Weberin hallinnon teoriasta. Tietotekniikka herätti aluksi suurta yhteiskuntatutkijoiden ihastusta 1960-luvulla eräkäsittelyn aikakaudella, joutui syrjään, mutta tuli jälleen ajankohtaiseksi mikrotietokoneiden ansiosta viimeistään 1980-luvun puolivälissä. 1950- ja 1960-luvuilla luonnontieteellisen ajattelun mallit syrjäyttivät humanistiset mallit yhteiskuntatieteissä, 1970- ja 1980-luvuilla toteutui käänteinen kehitys fenomenologioineen ja semiotiikkoineen, ja 1990-luku kuulune jälleen luonnontieteille tekoälystä alkaen.

Kuinka itse suuntautua metodologisten, teoreettisten ja tutkimus-tekniisten virikkeiden ryteikössä, kun ajan virrassa kaikki virtaa eikä tarttuminen siihen mikä kullinkin on uutta ja ajankohtaista maksa vaivaa? Tieteenharjoittaja saattaa valita strategiakseen luoda oman selkeän profiilinsa joka pitää suhdanteista riippumatta. Tällöin hän saattaa tieteellisen uransa aikana kokea ensimmäisen kukoistuskautensa jälkeen yhden tai kaksikin renessanssia. Houkuttelevana vaihtoehtona on myös kulkea muodin mukana, tehdä sitä mitä muutkin mutta mahdollisesti vähintään yhtä hyvin, mikä on ilmeisen vaikeaa mutta ilmeisen kollegiaalista. Kolmanneksi tieteenharjoittaja saattaa pyrkiä haistelemaan heikkoja signaaleja ja seuraamaan niitä pyrkien siis olemaan ensimmäisten joukossa siellä minne muutkin vähitellen tulevat.

6. Tieteellisen vierastyöläisen työprosessi

Oleskellessaan ulkomailla tieteenharjoittaja pääsee vieläkin totaalisempaan tutkimusrauhaan kuin esimerkiksi viettäessään kauttaan varttuneena tieteenharjoittajana tai Akatemian tutkijana omassa virkahuoneessaan pysytellen. Joku saattaa päättää ettei kirjoita mitään viikkoihin tai kuukausiin voidakseen perehtyä rästiin jääneeseen aineistoon. Tosin perimätieto kertoo, että esimerkiksi amerikkalainen yliopiston professori on tyypillisesti vuoden jäljessä luettavan aineiston pinossaan, joten lukemista riittää.

Amerikkalaisissa oloissa saat-

taa olla perusteltua muuttaa suhtautumista kirjallisuuteen: kaikkiin relevantit uutuuudet saattavat olla helposti lainattavissa ja lainattavissa uudelleen yliopiston kirjastosta. Kannattaako aikaa siis uhrata ainakaan yksityiskohtaiseen lukemiseen, jos asian voi kirjoitus-työtään varten tarkistaa uudelleen? Toisaalta muutoksesta tässä suhteessa saattaa aiheutua osa paluushokkia: kirjoja ei enää saa kirjastosta vaan ne on tilattava kaukolainalla jolloin vain krooninen tarve riittää syyksi lainaukseen. Kirjojen ostaminen ei Suomessa enää juuri tule kysymykseenkään vaan jälleen loppumaton valokopiointi.

Toisentyypinen tieteenharjoittaja saattaa kirjoittamisen asemasta perehtyä uusiin tekniikoihin, joiden soveltaminen seuraa vasta myöhemmin. Mikrotietokoneen ohjelmistoja käyttäen tällaista opiskelua voi harjoittaa paljonkin enemmän kuin esimerkiksi yhteen vuoteen suosiolla mahtuu. Kirjoitustapa, lukupa tai opettelupa tieteenharjoittajia uusia tekniikoita, hänelle tulee pian vastaan hieman samanlainen uupumuksen tunne kuin biologisen kokeen koiralle, joka saattoi mielihyvakeskukseensa yhdistetyillä elektrodeilla antaa itselleen kuinka monta sykäystä tahansa.

Uupumuksen tullessa tieteenharjoittaja keksii, ettei kukaan muukaan luovan työn tekijä jaksa puurtaa kahdeksaa tehokasta työtuntia kokonaista täyttä vuotta. Tällöin perinteinen virkamiehen työpäiväjonka päätyttyä virkamies oli vapaa muihin harrastuksiin oli pa tuloksia syntynyt tai ei, saattaa tuntua houkuttelevalta. Ehkei tieteenharjoittajalla ole ainakaan ulkomailla koko aikaa mukanaan perhettä, jonka toinen työssäkäyvä aikuisjäsen tehokkaasti sysäisi tieteenharjoittajankin matkalle kohden työpaikkaa jo kahdeksan, yhdeksän maissa ja toisaalta huolehdisti että kotiinkin palataan inhimilisiin aikoihin. Vähintään uupumuksen tullessa on tervetullutta vastata kirjeisiin, asentaa uusia ohjelmia tietokoneelle ja sitten leikitellä ohjelmilla ihmetellen kuinka ne mahtavat toimia tai siivota työhuonetta. Voi myös lueskella ammattiiehtien hausimpia puheenvuoroja kuten rahoituksen tutkijoiden pohdintoja siitä, mistä johtuu että vaikka he tietävät »how money is made», he eivät oikein hallitse sitä »how to make money».

Myös kotimaasta tutut kognitiiviset rajat vaikeuttavat ulkomaista työskentelyä. Toisin kuin kotimaassa, jossa aika pirstoutuu luennoinnin ja seminaarien, oman kirjoitustyön, opinnäytteiden ohjauksen ja arvioinnin sekä hallintorutiinien kesken kiusallisenkin pieniin osasiin, ulkomailla ongelmana on valinta kovin monien ja kenties pienten vaihtoehtoisten hankkeiden ja osahankkeiden välillä ottaen huomioon myös käytävissä olevan ajan rajat. Olisi helppo antaa neuvo, että on asetettava ennalta tarkat tavoitteet ja toteutettava ne, mutta tieteenharjoitukselle ei uuden tiedon tuottamisena liene tyypillisintä että tavoitteet olisivat kovinkaan selvät ainakaan väitöskirjan ja muiden pätevyisyysjulkaisujen jälkeen.

Työ ei olisi työtä ellei sillä olisi kääntöpuolta, joko lepoa joka palvelee työkyvyn palauttamista tai varsinaista vapaa-aikaa, joka saa merkityksensä poiketessaan työn orjuuttavuudesta ja antaessaan puolestaan täten merkitystä myös työlle. Vakiintuneissa kotimaisissa oloissa tieteenharjoittajan työn ja levon ja työn ja vapaa-ajan suhde saattaa itsestään asettua tyydyttävästi kohdalleen perheen, ystävien ja muiden tuttujen ansiosta. Sen sijaan ulkomailla perheiden saattaa havaita, että oleskelumaassa singles-kulttuuri on peräti juippiutunut ja siihen osallistuminen ei vaadi vain käyttäytymiskoodien hallintaa vaan myös melkoisia varoja, ja singles-kulttuurin käyttövoimiin kuuluu myös pudotuspeli tarkoituksena päästä eroon single-statuksesta.

Perheellinen saattaa puolestaan havaita, että jo asukastiheyden ja jokamiehen oikeuksien puuttumisen vuoksi monissa muissa maissa vapaa liikkuminen paikasta paikkaan, vapaassa luonnossa kulkemisesta puhumattakaan, on kenties tyystin mahdotonta. Asumatomaatkin alueet on aidattu ja varustettu kieltotauluun ja ampu-mauhkauksiin. Luonnossa liikkuminen vaatii sen sijaan maksullisille alueille menoa ja systemaattisesti suunniteltua retkeilyä. Yhdysvaltojen monet alueet ovat tästä ääri-esimerkkejä.

Ulkomailla vieraillevan vierauden olennainen osa on, että hän useimmissa tapauksissa joutuu asumaan ja elämään ahtaammin ja puutteellisemmissä oloissa kuin kotimaassa, jolloin vieraspitöiden järjestäminen kotioiloissa ei ken-

ties onnistu. Osallistuminen muiden pitöihin riippuu puolestaan kutsuista.

Ulkomailla yksin oleskelevaa tieteenharjoittajaa saattaa uhata kierre: työtä voisi tehdä rajatta, mutta tällöin tarvitsisi lepoa ja rentoutumista, mutta työn määrän vuoksi ei rentoutumiseen jää aikaa eikä energiaa. Tietysti tällaisessa tilanteessa työn tuloksellisuus lopulta kärsii varsinkin ellei tieteenharjoittaja edes oikein tunne paikkakunnalla ketään. Niinpä ei perheensä kanssa ulkomailla oleskeleva, jonka työrupeamat jäävät väistämättä lyhyemmiksi, saa välttämättä vähempää aikaa. Tietysti on myös välimuotoja kuten perheen oleskelu ulkomailla vain osan ajasta tai tieteenharjoittajan vierailut kotimaassa lapsia lukemassa.

7. Muuttuuko tieteenharjoittaja ulkomailla ihmisenä

Oleskellessaan muutamaa kuukautta pidempään poissa kotimaasta norsunluutonistaan tieteenharjoittaja oppii myös yhtä ja toista omista henkilökohtaisista rajoistaan varsinkin jos liikkuu riittävästi yksin ja ehtii kokea riittävän paljon. Muutos perustuu yksinkertaisesti arkipäiväisille kokemuksille, joiden jälkeen voi tehdä samoin arkipäiväisiä mutta sittenkin uusia havaintoja siitä mitä itse on ollut, mitä on ja miten on muuttunut, mitä saattaisi olla ja mitä ei voi olla. Tosin omat piintyneet tottumukset tai oma kyky sietää tai olla sietämättä ainakaan kaikkia muita ihmisiä tuskin karisevat ainakaan lyhyemmällä kuin vuosien mittaisella ulkomaan vierailulla. Eihän omien psyykkisten determinismien voittaminen, oman predikamentin murtamisesta puhumattakaan, noin vain tietoisesti asiasta päättäen onnistu. Muutokset saattavat olla myös reversiibeilejä, eli kotimaahan paluuta seuraa paluu vanhoihin rutiineihin ja pinttyneisiin tapoihin.

Tieteenharjoittajakin on ihmisen, vaikka sitä ei tieteellisen tyyliilajin perusteella helposti huomaa. Onhan tieteellinen tyyliilaji äärimmäinen tapaus ihmisten henkilökohtaisessa juikipanossa, jolle on julkisesti pidettyjä puheita ja henkilökohtaisia kirjeitä myöten taipumus jäykkään ja tärkeilevään juhlavuuteen. Vakavasti otettavuuden vaalinta on kaikki kaikessa mutta lopputulos useimmiten jokseenkin koominen. Naistutkijoiden — joko yleensä naispuolisten

tai naiseuden näkökulmukseen erityisesti valinneiden tutkijoiden — keskuudessa tutkijan ihmisyyden tunnistettu joskin kovin monina yhteensovittumattomina eri versioina. Miestutkijoiden piirissä ei kuitenkaan olla läheskään näin pitkällä.

Eräs kollega korosti osuvasti, että tieteenharjoittaja joutuu ulkomailla kenties perheineenkin harjoittamaan eräänlaista henkilökohtaista sosiaalista rekonstituutiota, vaikka maan ja sen tavat muuten tuntisikin. Asuin- ja työpaikkaan lähiympäristöineen on tutustuttava, asiointitottumukset luotava uudelleen, on rakennettava uusi päiväjärjestys, on sopeuduttava suhteisiin uusien ihmisten kanssa, ja oma minäkuvakin saattaa joutua uudelleenarviointiin.

Tieteenharjoittaja saattaa huomata ulkomailla olevansa peräti vieras ja sitä vieraampi, mitä enemmän on jo jonkekin muualle kotiutunut. Vaikka ei Yhdysvalloissa samaistuisikaan vierastyöläisiin tai pakolaisiin, tunne siitä ettei ole omalla maallaan kiteytyy, joskaan suomalainen ei ole perinteisen hallitsevan amerikkalaisluokan jäsenen »valkoisen anglosaksisen protestantin» eli WASP:in antiteesi, vaan valkoihoinen ja protestantiksi kasvatettu joskaan ei sentään anglosaksi. Paikalliseen tavalliseen kansaan ei kenties oikein muodostu kontakteja. Kosketukset saattavat muiden ulkomaalaisten lisäksi rajoittua lähinnä kollegoihin, eräänlaisen sosiaalisen hyväntekeväisyyden harjoittajiin jotka ovat kiinnostuneita ulkomaalaisista, viran puolesta ulkomaisten kanssa asioiviin sekä myyntihenkilöihin. Parhaat tuttavatkin saattavat olla muita ulkomaaneläviä. Oma ryhmänsä ovat tiiviisti perheensä kanssa oleskelevat, jotka saattavat itse asiassa viedä osan kotimaataan umpioituna mukanaan vieraaseen valtioon.

Tieteenharjoittajalle ulkomailla vastaan tulevaan omien rajojen kartoitukseen liittyy myös se mikä on hänen elämänvaiheelleen ominaista. Parikymppinen saattaa vielä muodostaa ensimmäisiä pitkäaikaisia parisuhteita tai vasta opetella elämään itsellisesti ja kolmikymppinen ajautua parisuhdekriisiin tai vasta lopullisesti totutella yksittäistaloudessa eljäksi. Viimeistään nelissäkymmenissä alkaa jo havaita omia fyysisiä, psyykkisiä, sosiaalisia ja intellektuaalisia rajojaan; mitä tahansa ei

enää voi eikä jaksakaan tehdä ja valita, eikä aikaakaan enää ole loputtomasti. Lopullisen uranvalinnan aika on vähintään käsillä. Ollako esimerkiksi byrokraatti, professori vai manageri jos edes kaikkien kolmen uran välillä enää voi valita? Viisissä- ja kuusissäkymmenissä vastassa ovat jälleen muut ongelmat, mutta etuna lienee varmempi tietämys siitä mikä on edelleen mahdollista sekä se ettei juuri mitään enää tarvitse tehdä pelkän näytön vuoksi. Kysymys on kaiken kaikkiaan fenomenologisesta ja eksistentiaalisesta pulmasta, sillä ulkomailla oleskelu on tavallaan ääritilanne, jossa asiat piirtyvät näkyviin puhtaampine piirteineen, saattamattomuudesta puhdistettuina, kaikenlainen tavanomainen mutta epäolennainen koristelu sulkeistettuna.

8. Kotiinpaluu on shokki

Ulkomailla paluun shokista on puhuttu vähemmän kuin shokki ansaitsisi, vaikka tieteenharjoittajat eivät suinkaan ole ainoita maailmalla sukkuiloivia ja vaikka sukkuiloivia tieteenharjoittajia on jo paljon. Saattaisihan ajatella että ulkomailla vuoden tai useamman oleskellut vain nauttii luksusaustaan ja ulkomailla tai ainakin siellä opitun seurauksena kenties kohentuneesta taloudestaan sekä näyttelisi kasvoilleen vakiintunutta syvää rusketusta. Kenties useimmat kotimaahansa palaavat kuitenkin kokevat paluukriisin, ketkä lievemman, ketkä ankaramman. Shokki ei pohjimmiltaan aiheudu ulkomaisten olosuhteiden suotuisuudesta verrattuna ankariin kotimaisiin oloihin, vaan yksinkertaisesti muutoksesta ja olojen eroavuudesta.

Ulkomaaiset ideat eivät ehkä otakaan tulta kotimaan jähmeältä tuntuvassa ilmapiirissä, vaikka ensimmäiset paluun jälkeiset kuukaudet saattavatkin kulua optimistisessä odotuksessa. Kaikkien ulkomaisten ideoiden ei varmaan ole aihetakaan saada hyväksyntää, mutta ideat omaksunut kokee torjunnan kipeänä. Ehkei ole edes keskustelukumppaneita, tai ehkei ole edes tutkimusaihetta ja -alaa koskevaa tieteellistä keskustelua. Kotimaassa ei kenties ole maaperää harjoittaa esimerkiksi sellaista eksakteihin menetelmiin perustuvaa organisaatiotutkimusta, joka monella taholla Yhdysvalloissa on osa jokapäiväistä tieteellistä elämää. Soveltuvia tietokoneohjelmia, lait-

teistoja ja kirjallisuutta ei kotimaassa kenties niitäkään ole vaitta saatavissa.

Muulle kuin turvallisesti virkaan palaavalle tieteenharjoittajalle saattavat taloudellisesti turvatun ulkomaisen oleskelun jälkeen koittaa tiukan vyön ajat. Ulkomailla tohtoriksi väitellyt ei kenties painakaan kilpailussa yhtä paljon kuin kotimaisella laitoksella vuosikaudet jokseenkin tuloksettomasti jännännyt.

Oma erityisryhmänsä ovat useampia vuosia ulkomailla olleet. Tohtoriksi tuskin ehtii vuodessa eikä kenties parissakaan. Tuloksena kotiinpaluun jälkeen saattaa olla tunne että olipa kummassa maassa tahansa, aina on väärällä puolella valtamerta, kuten eräs kollega osuvasti totesi.

Ulkomailla paluun kriisi saattaa tuoda muitakin muutoksia. Ehkä suhde henkilöön jonka kanssa on asunut vieraisissa ahtaissa oloissa vuoden tai useampia on päätyntä lopulliseen keskinäiseen katkeroitumiseen. Toisaalta paluu kotimaahan saattaa myös asettaa arvokkaan suhteen sille kuuluvalla paikalla. Ulkomailla tieteenharjoittajan puolisona tai vastaavana, vaimona, miehenä, nais- tai miesystävänä, matkustavaa samoin kuin tieteenharjoittajaa täytyy varoittaa: kumppanillakin täytyy olla mielekäästä tekemistä huoltotehtävien ulkopuolellakin.

9. Ulkomailla oppii myös kotimaasta

Kotimaan ympyrät ovat yleensä turvallisempia ahtaat. Ihmisiä ja varsinkin kollegoita on vähän, uutuudet varttuvat hitaasti ja talvi, syksy ja kevät ovat pitkiä, yleensä kylmiä ja osin pimeitäkin. Onneksi Suomessa on vuodet läpeensä kenties maailman lämpimimmät ja vedottomimmat rakennusten sisätilat. Kotimaahan palattuun eräs kollega osuvasti nimesi kotimaamme oikeaksi pikkupeikkojen pesimäpaikaksi, Mörrimöykkyläksi.

Jotakin oman alan tieteenharjoituksesta muissa maissa oppii perehtymällä kirjoihin ja artikkeleihin, tutustumalla Suomessa vierailuihin ulkomaisiin luennoijiin ja tutkijoihin sekä osallistumalla konferenssimatkoihin. Silti pitkähkö oleskelu vieraassa maassa ja ulkomaisessa tiedelaitoksessa on verstaansa vailla perehdyttäjänä.

Oleskelu ulkomailla ei ainoastaan kerro maasta jossa vieraillee,

sen tiedemaailmasta ja tieteenharjoituksesta vierailukohteena olevassa laitoksessa, vaan myös kotimaa, sen tieteellinen elämä ja oman alan tutkimus joutuvat uuteen valoon. Muutos saattaa olla pysyväkin: tieteenharjoittajalla on vierailunsa jälkeen aiemmasta ratkaisevasti poikkeava perspektiivi. Sitäkään vaihtoehtoa ei tule unohtaa, että tieteenharjoittaja saattaa päättää jäädä kokonaan ulkomaille tai siirtyä sinne tylyn kotimaisen vastaanoton koettuaan.

Suomalainen hallinnontutkija ei vielä ole kansainvälinen olento tyyppillisimmillään. Paljon kansainvälisempiä saattavat olla henkilöt, jotka ovat ilmiänsuhtaan vielä nuoria opiskelijoita, jotka eivät Yhdysvalloissa kammoksu huumekauppaa, murhia ja tappavia tai miltei tappavia tartuntatauteja kuhisevia ghettoja, jotka eivät kaipaa ruusileppää, mämmiä, karjalanpaistia ja -piirakoita ja poronkärystystä karpalohillon kera ja jotka eivät pelkää hankkia täysin elektronisoitua maantietäjäjä autokseen useimpien suomalaisten tieteenharjoittajien valitseman arkinen Volvon tai edullisen Audin asemasta.

Suomessa on jo ihmisryhmä tai -ryhmiä, jotka jokseenkin suvereenisti oleskelevat missä tahansa maailmankolkassa ilmeisesti sen enempää kärsimättä. Maailmalla liikkuu esimerkiksi jo suomalaisiakin kansainvälisten yritysten huipujohdajia, ja ilmeisesti mitä nuoremasta ikäluokasta on kysymys, sitä suurempi on kansainvälinen valmius.

Hallinnontutkija on valitettavasti siinä asemassa, että hänen tieteenharjoituksensa on usein »etnisten» rajoitusten alainen, varsinkin jos hän tutkii julkista hallintoa ja on siten yleensä sidoksissa Suomen oikeusjärjestykseen ja vieläpä suomen- tai ruotsinkieliseen terminologiaan. Tähän liittyy, että suomalaiselle hallinnontutkijalle merkitsevin tieteellinen yhteisö on tyyppillisesti suomalainen hallinnontutkijayhteisö tai ainakin oman korkeakoulun yhteiskuntatieteellinen yhteisö. Julkaisutuotannonlaan kansainvälisesti tunnetuiksi tulleeita hallinnontutkijoita on Suomessa vielä kovin vähän, kansainvälisesti kirjoitettavia hieman enemmän, mutta ei vielä pidempään ulkomailta oleskelleitakaan runsaasti.

Ulkomailta ollessaan hallinnontutkija oppii oleskelumaansa mukaan hieman erityyppisiä asioita.

Yhdysvalloista käsin Suomi saattaa vaikuttaa kehitysmaailta, jossa todellisten tieteenharjoitusvälineiden puutteesta märehditään teoreettisia viisauksia ja setvitään näitä viisauksia sisältäviä tekstejä.

Niinkin arkieen välineeseen kuin tietotekniikkaan kiinnittyy ainakin Kalifornian Piilaakson tai Bostonin ympäristön tietotekniikkakeskittymän näkökulmasta Suomessa mystinen hohde, koska tietotekniikan tutkijaksi tai intensiiviseksi soveltajaksi ryhtyvä hallinnontutkija on Suomessa edelleen paljolti omien voimiensa varassa. Jo laitteistojen ja ohjelmistojen hinnat ja suomalaisten länsimaisittain edelleen kohtalaisen alhainen ostovoima pitävät huolen siitä, etteivät uutuudet noin vain valu tieteenharjoittajan jokapäiväiseen käyttöön. Vaikka laitteistoja ja ohjelmistoja olisikin periaatteessa saatavissa laituskäyttöön, se ei ole sama asia kuin jos niiden hankinnoilla olisi realistinen mahdollisuus keventää omaakin kukkaraan.

Suomalaisen yhteiskuntatutkimuksen omassa piirissä käyty tieteenfilosofinen keskustelu vaikuttaa amerikkalaisesta näkökulmasta jälkijättöiseltä, jos ottaa huomioon monien Suomessa keskustelujen kysymysten relevanssi luonnontieteissä jo vuosia ellei vuosikymmeniä sitten. Einstein, Bohr, Schrödinger ja Heisenberg eivät itse asiassa keskustelleet kovinkaan erilaisista asioista kuin Foucault, Lyotard tai Derrida.

Suomen hyvätkin puolet piirtyvät kärjistyneesti esiin. Vaikka ilmasto on pirullisen kylmä ja kostea, se ei sentään ole juuri liian kuuma minään vuodenaikana. Yhteiskunnassa ei vallitse äärimmäisen räikeitä eriarvoisuuksia, eikä niitä yhteiskuntapolitiikalla ehdoin tahdoin pyritä kärjistämään. Suomalaiset hinnat ovat luvattoman korkeat tieteenharjoituksen välineissäkin kuten kirjoissa ja tietotekniikassa, mutta hinnat ovat ainakin ennustettavat eikä petkuttamista hinnoilla tai tyystin alarvoisella tavaramalla juuri esiinny.

Suomen verot ovat Yhdysvaltoihin verrattuna korkeat joskin eräät matalimmista läntisissä teollisuusmaissa, ja alhaisen ostovoimamme syynä on verojen ohella korkea kustannustaso. Suomessa on joka tapauksessa toimivajulkisten palvelujen infrastruktuuri. Jokaiselle eivät sovellu Yhdysvaltojen olot, joissa ilman omaa autoa

on invalidi ja joissa terveydenhoitonsa voi perustaa vain vakuutuksen varaan. Onneksi Suomesta käsin Yhdysvalloissa vieraileva tieteenharjoittaja ei sentään joudu kauhistelemaan kuinka pystyisi raioittamaan lastensa neljästä kuuheen korkeakouluvuotta Yhdysvalloissa tai kuinka tulisi toimeen jäätään Yhdysvalloissa eläkkeelle.

Hyvinkin monella tieteenharjoittajalla on Suomessa lokoiset olot. On merkittävä vapaus jos saa täysin itse valita kuinka paljon itseään työllä kiusaa, vaikka sitten valitsikin raadannan linjan. Virka, palkka ja eläke ovat tukeva turva. Tieteellisen tulostuotannon kannalta tämä mukavuus ei kuitenkaan ole välttämättä paras järjestely. Viran saanut yllättäkin kielteisellä vastauksellaan amerikkalaiset, jotka usein tiedustelevat, haluaisiko tieteenharjoittaja jäädä Yhdysvaltoihin.

10. Ulkomaisen tieteenharjoituksen substantiivinen ja symbolinen anti

Yhteiskuntatutkimuksen ongelmiin kuuluu, ettei se pääosiltaan — tilastotiedettä, laskentatointa, eräitä kansantaloustieteen osia ja eräitä muita metodisesti painottuneita tutkimusaloja lukuunottamatta — johda uusien teknologien syntymiseen, vaan jokseenkin vain uusiin teoreettisävyisiin ajatuksiin ja näkemyksiin. Tieteellistä arvoa ja ansaittua osaa tieteenharjoittajan henkilökohtaisesta maineesta määrittelee lähinnä esitettyjen ajatusten uutuus ja myös tieteenharjoittajan henkilökohtaisen linjan vetävyys ja johdonmukaisuus ja kenties vieläkin enemmän hänen persoonallisuutensa ja motivoituvuutensa. Seilaista substantiivista antia joka vahvasti parantaisi tieteenharjoittajan kykyjä tässä suhteessa ei hevin ehdi ulkomaisella oleskelulla karttua, elleivät lähtökohdat ole todella vaatimattomat tai oleskelu todella pitkä ja intensiivinen.

Ulkomailta oleskelun symbolisista antia määrittelevät vastaukset valikoituihin kysymyksiin. Mitä tieteenharjoittaja itse ajattelee omasta arvostaan ulkomailta työskenneltyään (katsooko hän kenties substantiivisen arvonsa nousseen)? Mitä kollegat ajattelevat henkilön arvosta ja sen muutoksesta (kuinka he arvostavat ulkomaisen oleskelun substantiivisen arvon ja antavatko he iisäksi sym-

bolista arvoa vierailulle)? Mitä tieteenharjoittaja ajattelee muiden ajattelevan hänen arvostaan (arvioiko tieteenharjoittaja arvonsa lisääntyneen muiden silmissä, kenties enemmän tai vähemmän kuin hän itse katsoo arvonsa lisääntyneen)? Mitä kollegat ajattelevat tieteenharjoittajan ajattelevan kollegoiden ajatuksista jotka koskevat tieteenharjoittajan arvoa (katsotaanko tieteenharjoittajan tuntevan oikean paikkansa nokkimisjärjestyksessä ulkomaisen oleskelun jälkeen, ja katsotaanko tieteenharjoittajan mukinatta hyväksyvän itseensä kohdistuvan rangeerauksen)?

Kenties keskeisin ulkomaisen tieteenharjoitusrupeaman anti on sekä substantiivinen että symbolinen. Tällainen anti koostuu uusista perspektiiveistä ja näkemyksistä sekä uusista ideoista, joita tieteenharjoittaja saattaa huomata itsellään olevan kenties vielä pitkäänkin ulkomaisen oleskelun päätyttyä. Kysymys on samasta kokemuksesta kuin mikä tieteenharjoittajalla saattaa olla ulkomaisen konferenssin sekavan kuhinan jälkeen: päivien tai viikkojen jälkeen mieleen palaa asioita joista on todellistakin hyötyä omassa työssä ja sen suuntaamisessa.

11. Kolme kuukautta myöhemmin: jälkikirjoitus

Kaliforniassa hyvissä ajoin ennen paluuta syntyneet pohdinnat

ovat paluun jälkeen osoittautuneet pääosin paikkansa pitäviksi. Tällä kerralla kotiinpaluu tuntuu kuitenkin sujuneen jotenkin pehmeämmin kuin edellisellä kerralla lähes kymmenen vuotta aikaisemmin. Onko syynä oman kokemuksen kartuttaminen ja oma parkkiintuminen, lämmin talvi ja varhainen kevät vai olemassaolon työntäyteisyys?

Kotimaassa ei ole tullut pahempia kulttuurisia yhteentörmäyksiä. Korkeintaan pienet elämäntapojen erilaisuudet pistävät silmään: Suomessa ei jotenkin ole sosiaalisesti lupa käyttää automaattista puhelinvastajaa eikä antaa käyntikortteja. Samoin on kotimaassa opittava olemaan pyytämättä anteeksi jos jotakuta vahingossa tönäisee tai muuten mokailee. Puhelin ei pahemmin iltaisin soi: Suomessa kunnioitetaan viimeiseen saakka ihmisen oman ajan yksityisyyttä. Parasta lienee olla itsekkään liikkoja soittellematta.

Virkaelämä on alkanut sujua kitkattomammin kuin olisi saattanut odottaa. Viranhoito on koostunut paljolti asioiden painamisesta putkeen: luentoja omassa ja toisessa-kin korkeakoulussa ja muutamissa aikuiskoulutusinstituutioissa, seminaareja, luentojen valmistelua, tenttikysymysten tekoa, tenttien korjaamista, keskusteluja opiskelijoiden kanssa, toisinaan jopa omaa kirjoitustyötäkin, ulkoja kotimaista kirjeenvaihtoa, luetavia tekstejä, valokopiointia...

Muuten vasta Kaliforniassa oleskelun lopussa tuli tunne siitä, että on päässyt eroon entisten aiheiden ja lähestymistapojen painolastista ja tyystin uusien asioiden kimppuun.

Kaliforniassa saattoi syyllistyä aliarvioimaan tieteenharjoituksen edellytyksiä Suomessa. Kulkevat-han kirjeet, ovathan ainakin ajankohtaisetkin aikakauslehdet meilläkin saatavissa, ja volhan käydä konferenssissa tai käyttää elektronista postia. Tietotekniikkaakin on saatavissa sekä laitteisto- että ohjelmistopuolelta. Ehkä kesällä siten ehtii perehtyä niistä tyystin uusiin. Niukin resurssi on sittenkin aika, jonka tarvitsee paneutuakseen kunnolla mihinkään, saati sitten uusiin asioihin.

Keskeisin muutos on yllättäen ulkoinen. Vielä kesän 1989 konferenssimatkalla Berliiniin saattoi pohtia saksalaisen kollegan kanssa, tuleeko muurin paikalle joskus kristillisdemokraattinen mootoritie vai vihreä »Muuri puisto». Nyt kehitys on kehittynyt niin vauhdilla kolminapaisen maailman Suomea lähintä poolia suosien, että — mikä saattaa olla kuvaavaa — muuri on myyty matkamuistoiksi. Uno Kailaan tunnetun runon sanat ovat kääntyneet peräti pääläelleen. Nyt ne voidaan Suomenkin näkökulmasta kirjoittaa: »Edessä länttä ja Eurooppaa, takana Aasia, itä.»

Pertti Ahonen